

**Қ.Д. Жанпейісова,
Ж.Е. Ералина**

*А.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Астана, Қазақстан
(E-mail: zhanpeisova73@mail.ru, eralina_z@mail.ru)*

Компьютерлік пропаганда – коммуникативтік технологиялардың жаңа тренді

Аңдатпа. *Технология қарыштап дамыған сайын саяси-әлеуметтік процестерде қолданылатын коммуникативті технологиялардың да түрлері өзгеріп, жаңаша әрекет ететін заманауи формалар қалыптасып келеді. Сондай технологияның бірі – компьютерлік пропаганда.*

Мақалада Брайшан С, Хоуард П. бастаған Оксфорд университетінің профессорлары жүргізген зерттеуге талдау жүргізіледі. Сонымен бірге қазіргі компьютерлі пропаганда мен дәстүрлі пропаганданың қызметіндегі ерекшеліктерді ажыратуға талпыныс жасалады. Компьютерлік пропаганданы жүзеге асыратын саяси боттардың әлеуметтік желідегі жұмыстары зерттеледі. Компьютерлік пропаганданың саяси оқиғалар кезінде әрекет ету қарқыны талданады. Twitter, Facebook сияқты әлеуметтік желілердегі пропаганда алгоритмдерінің автоматты түрде іске асырылу мәселелері түсіндіріледі.

Түйін сөздер: *Пропаганда, бот, алгоритм, Twitter, Facebook, демократия, бағдарлама, интернет, әлеуметтік желі, троллинг.*

**DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6887/2023-143-2-30-35>
Түсті: 22.03.2022 / Жариялауға қабылданды: 10.09.2022**

Кіріспе

Интернет пен әлеуметтік желі ресурстарының артықшылықтары, олар: ақпарат алуға, адамдармен араласуға, мәліметтер жинақтауға, білім үйренуге, ұжымдық бірігуге мүмкіндік береді және демократиялық қоғам құруға көмектеседі. Кейде керісінше қоғамды ыдыратуға, іріткі салуға, конфликтілік жағдайлардың тууына ықпал ететін қауіпті жақтары да бар. Осы тұрғыда әлеуметтік желідегі құбылмалылықты реттеп отыру мақсатында түрлі әдіс-тәсілдер қолданылуы мүмкін. Әсіресе бүгінгідей сандық технологияның дамуы әлеуметтік желілерді бақылаудың түрлі мүмкіндіктерін туғызып отыр. Мысалы, әлеуметтік желі алгоритмдерінің

эхо-камералар арқылы қоғамдық пікірлерді бақылап тұратын мүмкіндіктері барынан көбі бейхабар[1, 203].

Мақсаты мен міндеті

Компьютерлік пропаганданың дәстүрлі пропагандадан ерекшелігі үлкен, дәстүрлі пропаганда адамның тікелей қатысуымен жасалған болса, компьютерлік пропаганда адамның қатысуынсыз автоматтандырылған бағдарламалардың көмегімен жасалады. Мақаланың мақсат-міндеті-компьютерлік пропаганданы жүзеге асыратын боттардың саяси-әлеуметтік процестерде қалай жұмыс істейтінін анықтау және қызметін талдай отырып, оның адам санасына, жалпы қоғамдық пікірге қалай әсер ететінін анықтау.

Компьютерлік пропаганданың саяси-әлеуметтік үдерістердегі қызметін талдау

Біз қазір ерекше саяси толқулар мен өзгерістер кезеңінде өмір сүріп жатырмыз, саяси қозғалыстар мен партиялар тез өсіп, тез құлдырауда [2, 426]. Мұндай өзгермелі саяси ортада сандық технологиялар қазіргі азаматтық белсенділік пен саяси әрекеттердің маңызды платформасына айналып отыр [3, 696]. Шын мәнінде, көптеген зерттеулер көрсеткендей әлеуметтік медиа идеялар алмасуда және мемлекеттік саясат пен жалпы әлемдік саясат туралы ой бөлісулерде маңызды рөл атқарады. Алайда көбіне әлеуметтік медиа платформалар манипуляциялық және дезинформациялық шаралар жүргізудің құралы болып отыр. Бүкіл әлемде саяси науқандар, үкіметтер мен қарапайым азаматтар адамдардың комбинациясы мен боттарды пайдаланады. Адамдар комбинациясы мен бот дегеніміз шынайы қолданушының имитациясын жасау үшін құрастырылған автоматтандырылған бағдарлама. Оның мақсаты қоғамдық өмірді жасанды жолмен қалыптастыру болып табылды [4, 216]. Бүгінгі таңда сайлаушыларға әсер етудің нақты тетіктері және үкімет, ақпараттық ұйымдар мен азаматтық қоғам топтары қалай әрекет етуі керек, қалай үн қатуы керек деген мәселеде сұрақтардың түйіні шешілмеген күйінде жабық қалып отыр. Азаматтық қоғамның жаңа формалары саяси нәтижелерге қалай әсер етеді? Онлайн echo-камералары мен ақпараттың әсері саяси экстремизмге қаншалықты әсер етуде? Азаматтық белсенділер арам ниетті саяси агенттердің тарапынан болатын «троллингтерге» тиімді жауап бере ала ма?

Компьютерлік пропаганда әлеуметтік желілерде жаңылыстыратын ақпараттарды мақсатты басқару және тарату үшін алгоритмдерді, автоматтандыруды және адамның басқаруын қалай қолдануды көрсетеді [5, 106]. Осы үдерістің аясында программистер мен олардың автоматтандырылған бағдарламалық өнімдері (боттар) алдымен әлеуметтік желілердің заңды қолданушыларнан үйренеді де қоғамдық сананы манипуляциялау үшін әртүрлі платформаларда соларға имитация жасайды. Ол боттар өздерін кәдімгі адамдар сияқты көрсетеді (мысалы, әңгімені автоматты түрде құрастырып, интернетте әңгіме жауап

береді), сонымен қатар олар нақты бір саяси хабарламаларды күшейтіп, өршітіп отыру үшін немесе «басып-жаншу» үшін әлеуметтік желі сайттарына қандай да бір өнімді жариялайды. Бұл «автоматтандырылған әлеуметтік акторлар» қарсы шыққан дауыс болса оны тұншықтыра отырып, нақты саясаткер мен саяси позицияға қолдау көрсету үшін қолданылуы да мүмкін [6, 839-8516]. Компьютерлік пропаганда сандық астротурфинг (қоғамдық санаға жасанды түрде әсер ету), мемлекет қаржыландырған троллинг және PsyOps немесе InfoOps сияқты белгілі онлайн-соғыс формалары сияқты күмәнді саяси тәжірибелердің жиынтығының бір бөлігі болып саналады, бұлардың барлығының мақсаты сайып келгенде интернетте адамдардың пікірін, тіпті мінез-құлқын өзгерту үшін ақпаратпен манипуляциялау болып табылады.

Алайда, модельдер, кодтар және алгоритмдер жиынтығынан тұратын компьютерлік пропаганданы техникалық тұрғыда түсіну тек оны жасап шығарған фирманың немесе қызмет көрсететін платформаның ғана қолында, өйткені олар осы бағдарламалар арқылы қомақты қаржы тауып отыр. Бұл ретте компьютерлік пропагандаға біз тек техникалық тұрғыда қарағанымыз орынсыз. Ол үшін біз дамып келе жатқан деректер туралы әлеуметтік ғылымдар дисциплинасына және технологиялардың саясатқа әсеріне назар салуымыз керек. Осы үдерістің аясында әлеуметтік зерттеушілер біздің саяси жүйеміздің технологиямен өзара байланысындағы өзгерістерге болжам жасап және ұсыныс айтып отыру керек. Егер компьютерлік пропаганданы академиялық зерттеу билік және білім жүйесімен толық сәйкес келмесе, онда қоғамдық өмірдегі әлеуметтік желілер платформасының қоғамдағы рөлін арттыру мүмкіндігі болмайды [7, 273-276 б]. Біз компьютерлік пропаганданың біздің саяси жүйемізге әсеріне әрі саяси, әрі техникалық зерттеу тұрғысынан салмақты жауап алғымыз келеді.

Осыған орай компьютерлік пропаганда екі компонентті қамтитынын көреміз. Олар: техникалық және әлеуметтік. Техникалық құбылыс ретінде есептеу пропагандасына қоғамдық сананы манипуляциялауға бағытталған әлеуметтік желілер платформасы, дербес агенттер, алгоритмдер және ауқымды мәліметтердің жиынтығы деп анықтама бере аламыз.

Біздің саяси жүйемізде мыңжылдықтар бойы келе жатқан пропаганда бар, ол пропагандистер өз мақсаттарына жету үшін рационалды ойлауды айналып өтетін, біздің негізгі эмоцияларымызбен теріс пікірлерімізге жүгіне отырып символдарды қасақана бұзатын пропаганда. Ал компьютерлік пропаганда сол пропаганданың жаңа формасы, ол есептегіш құралдарының көмегімен жасалады. Автоматтандыру, масштабталу және құпиялылық компьютерлік пропаганданың ерекше белгілері. Компьютерлік пропаганданың зиянды жағы – бұл ауқымды контентті жедел таратуға мүмкіндік береді, тіпті қолданушыларды алдау үшін отбасы немесе достардан хабарлама келген сияқты персоналдандырылған хабарламалар таратуы мүмкін. Осылайша компьютерлік пропаганда бір немесе бірнеше компоненттерден құралатынын көреміз, олар: контентті жеткізуді автоматтандыратын боттар; саясат және қоғамдық өмір туралы дезинформация тарататын әлеуметтік желілердегі жалған аккаунттар;

Саяси боттар, олар мәтін түріндегі қарапайым тапсырмаларды орындайтын, бағдарламалар немесе агенттер, яғни олар компьютерлік пропаганданы таратуда негізгі рөл атқарады. Жалпы айтқанда боттар адамдардың жылдамдық жағынан да, көлем жағынан да онлайнда жұмыс істеу қабылеттері үшін қолданылады. Бұл жұмыстың пайдасы зор. Википедияны шарлауға мүмкіндік беретін көптеген ішкі сілтемелерді боттар құрайды. Боттар өздерін шынайы әлеуметтік желі қолданушылары ретінде көрсетіп адам атрибуттарымен немесе қабілеттерімен бағдарламаланған кезде оларды әлеуметтік боттар немесе чат-боттары деп атайды [7, 280б]. Оларды күнделікті тапсырмаларды орындауға қолдануға болады, олар адамдармен және жүйелермен өзара әрекетке түсе алады. Олар жаңалықтар мен ақпараттарды жеткізу, мысалы, ауа-райын, спорт және жалпыға ортақ құндылықтар туралы ақпараттарды автоматты түрде жаңартып отырады. Олар сондай-ақ спам және қудалау секілді зиян шектіретін әрекеттерді де қолдауы мүмкін. Боттарды пайдалы немесе зиянды деп бөліп жарып айтуға бола ма? Олар кәдімгі қарапайым қолданушы болып көрсете отырып хабарламаларды жылдам айналдырып жіберуге, басқа қолданушылардың контентімен өзара әрекеттесуге және тіпті трендтегі алгоритмдерге әсер етуге немесе

манипуляциялауға қауқарлы. Саяси боттар, яғни әлеуметтік боттар интернетте саяси манипуляция жасау үшін қолданылатын тиімді құрал. Бір адам немесе кішігірім адамдардың топтары Twitter-де, YouTube-те немесе Instagram-да қандайда бір мүдде төңірегінде масштабты өзара келісімнің имитациясын тудыратын саяси боттардың армиясын жасап шығу өте оңай.

Бүкіл әлемдегі үкіметтер мен саясаткерлер өз идеяларын жүргізу үшін, оппозицияны қудалап, тұншықтыру үшін және өздерін шын азамат ретінде көрсету үшін бағдарламаланған саяси боттарды қолданады. Мысалы сайлау кезінде саяси науқандар саяси боттар мен компьютерлік пропаганданы дауыс жинау үшін және оппозицияны қорлап, қорқыту үшін қолданады. Анонимді саясаткерлер жалған жаңалықтар таратып, жалған ақпараттық науқандар мен тролльдер тобын ұйымдастырып, құқық қорғаушыларға, азаматтық қоғам топтарына және журналистерге шабуыл жасайды.

Компьютерлік пропаганда – бұл коммуникацияның ең қуатты құралы және ол бүкіл әлемдегі демократиялық субъектілер мен институттарға қарсы қолданылады. «Компьютерлік пропаганда» терминін азаматтық қоғамға сандық шабуыл жасаудың соңғы тәсілі ретінде қолдануға болады. Мысалы 2016 жылы болған АҚШ-тағы президент сайлауында 8chan имиджборы сол кездегі президенттікке үміткер болған Хиллари Клинтонды ақшаның фондында тұрған суреті бар мемді әлеуметтік желілерде жариялады. Алдымен Facebook-те жарыққа шығып, кейін президенттікке үміткер болған Дональд Трамп өзінің Twitter-дегі парақшасына салды. Бұқаралық ақпарат құралдары қоғамда үлкен дау тудырған онлайн-өсек туралы мақалалар жариялап жатты.

Оппозицияны құлату үшін жеккөрушілік пен жалған ақпараттық вирустың таралуын қолдану – тым жаңа тәсіл емес. Ресейлік насихатшылар және басқалар оны соңғы жылдары белсенді қолданды [8, 235б]. Алайда, қазір бұл ақпарат үнемі егіліп отырады және оның тез өсуі мен интернетте таралуы нәтижесінде пайда болатын шатасудың деңгейін – жаңа құбылыс деп айтуға болады.

Компьютерлік пропаганданың тарихы дәстүрлі формадағы саяси пропаганданың тарихына қарағанда әрине, қысқа. Біқпалды саясаткерлер компьютерлік пропаганданы саяси шабуылдарды тоқтату

үшін, дезинформацияны тарату үшін, цензура үшін, журналистерге қарсы амал қолдану үшін және жалған тенденцияны қалыптастыру үшін қолданды.

Автоматтандыру мен құпиялылық компьютерлік пропаганданың негізгі қасиеті және ол ғылыми зерттеудің жаңа саласы ретінде қызықты әрі маңызды. Әлеуметтік желілерді зерттеушілердің айтуынша Twitter-дің әрбір үшінші қолданушысы іс жүзінде бағдарламалық есептік жазбалармен автоматтандырылған боттар болып табылады, олар өздерін шынайы адам ретінде танытады. Алдағы екі жыл ішінде боттар танымал әлеуметтік медиа сайттарындағы барлық белсенділіктің шамамен 10 пайызын құрайды деп болжалуда.

Көптеген боттар әлеуметтік медиа платформасының қолданбалы бағдарламалау интерфейсі (API) арқылы іске қосылады. Twitter сияқты кейбір сайттар қолданбалы бағдарламау интерфейсін (API) оңай қолдана алады және боттарды оңайырақ пайдаланады. Twitter-де боттардың көптеген қолданбалы бағдарламалау интерфейсіне (API) тікелей қосыла алатын мүмкіндігі бар. Олар Twitter-де кез келген қолданушыға және комментарийлерге жауап беріп әрі нақты уақыт режимінде белсенділік танытып, ақпараттарды өңдеп отыра алады. Facebook автоматтандыруды қолдануға қатысты қатаңдау саясат ұстанады және әрбір қолданушы өзінің жеке-дара тұлға екенін тексеріп отыруды талап ететін «шынайы есім» саясатын қолданады. 2012 жылы Facebook әлеуметтік желілердегі аккаунттардың 7,8 пайызын құрап отырған жалған аккаунттармен күресуге ынталы екенін көпшілікке жариялады. Facebook бұл жалған аккаунттардың «жалған лайктары» олардың мақсаттарына қарама-қайшы екенін айтып, былай деген еді: Facebook әлемге жақсы ақпараттармен бөлісіп үйрену үшін және адамдар мен тұтынушылар өздеріне ұнайтын парақшаларға тіркеле алатындығымен маңызды... Facebook шынайы бірегейлікті сақтау үшін құрылған, және осы шынайылық әрбір парақшада болғанын қалар едік [9, 316].

Қазіргі таңда Facebook барлық танымал әлеуметтік медиа-платформалар сияқты проблемалы боттармен күресуді жалғастыруда. Боттар сөзімен, мінез-құлқымен адамдарға қатты ұқсап барады, сондықтан оларды анықтау қиынға соғады.

Қорытынды

Алгоритмдер мен басқа да есептеу құралдары ақпараттарды тұтынуда, проблемалардан хабардар болуда және мәдени түсіністік мәселесінде маңызды саяси рөл атқарады, әсіресе бұқаралық ақпарат құралдары мен ғылыми-техникалық зерттеулерде олардың орыны ерекше. Сонымен қатар олардың әлеуметтік өмірге әсер етуі әлеуметтік ғылымда алаңдаушылық тудырып отыр [10, 346]. Осыған байланысты туындайтын түрлі проблемалар ақпараттық және компьютерлік ғылымдар салаларында да зерттелуде. Бүкіл әлемдегі саяси акторлар әлеуметтік медиа-боттарды коммуникацияның жұмыстарын жеңілдету үшін немесе бақылау жасау үшін қолданады. [11, 246]. Боттарды саяси науқандар мен кандидаттар консенсус пен танымалдылықтың иллюзиясын қалыптастыру үшін, қоғамдық пікірге манипуляция жасау үшін қолданады. Бұл жағдай қазіргі әлеуметтік желілердің қырағылықпен өсіп келе жатқанын, сонымен қатар оның онлайн және офлайн арқылы азаматтардың өміріне қауіп төндіре алатын әлеуетін көрсетеді.

Компьютерлік пропагандаға ерекше зақым келтіретін формалардың бірі – Twitter, Facebook, Reddit сияқты әлеуметтік медиа-платформалар арқылы кең тараған жаңалықтар. Бұл медиа-платформалар соңғы бірнеше жылда алмағайып саяси жағдайларда айтарлықтай үлкен мөлшерде жалған, сенсациялық және басқа да «оқыс жаңалықтарға» қызмет көрсетіп келді. Алайда басқа платформалар мұндай контенттердің бар екенін және олардың қолданушыларға қаншалықты әсер етіп жатқаны туралы жақ ашпайды. Қазіргі зерттеулер көрсетіп бергендей, әлеуметтік желілер ақпараттың қандай көзден алынғанын, ол тексерілгеніне аса назар аудармайды, олар үшін ақпараттың ең бірінші сенсациялық қыры маңызды. Сол себепті мемлекеттік те, мемлекеттік емес те саяси субъектілер интернетте өз мүдделері үшін ешқандай фактіге құрылмаған жалған ақпараттарды тарата алады және саналы түрде манипуляция жасай алады.

Дауыс берушілерді манипуляциялау тәсілі әлеуметтік желілерде боттар пайда болғанға дейін де болған.

Интернеттің үлкен демократиялық қуатын зерттеген ғылыми еңбектер жетерлік, кейінгі зерттеулер оның билік тарапынан әлеуметтік бақылау құралы ретінде қолданатынын көрсетіп берді.

Әдебиеттер тізімі

1. Bradshaw S., Howard P. N. Troops, Trolls, and Troublemakers: A Global Inventory of Organized Social Media. Oxford, England: Project on Computational Propaganda. [Электрон. ресурс] – 2022. – URL: <http://comprop.oii.ox.ac.uk/2017/07/17/troops-trolls-and-trouble-makers-a-global-inventory-of-organized-social-media-manipulation/>. (қарастырылған күні: 01.02.2022).
2. Kreiss D. Prototype Politics: Technology-Intensive Campaigning and the Data of Democracy (First Edition). New York: Oxford University Press, 2016. – 200 p.
3. Vaccari C. Online Mobilization in Comparative Perspective: Digital Appeals and Political Engagement in Germany, Italy, and the United Kingdom. Political Communication. 2017. No.34(1). P. 69–88. [Электрон. ресурс] – 2022. – URL: <https://doi.org/10.1080/10584609.2016.1201558>. (қарастырылған күні: 01.02.2022).
4. Woolley S.C. Automating Power: Social Bot Interference in Global Politics. First Monday, 21(4). [Электрон. ресурс] – 2022. – URL: <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/6161>. (қарастырылған күні: 01.02.2022).
5. Woolley S.C., Howard P.N. Automation, Algorithms, and Politics | Political Communication, Computational Propaganda, and Autonomous Agents—Introduction. International Journal of Communication. – 2016. – No.10(0). –P. 9.
6. Abokhodair N., Yoo D., McDonald D.W. Dissecting a Social Botnet: Growth, Content, and Influence in Twitter. In Proceedings of the 18th ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work & Social Computing (pp. 839–851). [Электрон. ресурс] – 2022. – URL: <https://doi.org/10.1145/2675133.2675208>. (қарастырылған күні: 01.02.2022).
7. Bolsover G. Howard P. Computational Propaganda and Political Big Data: Moving Toward a More Critical Research Agenda. Big Data. – 2017. – № 5(4). – P. 273–276.
8. Castle S. A Russian TV Insider Describes a Modern Propaganda Machine. The New York Times. [Электрон. ресурс] – 2022. – URL: <https://www.nytimes.com/2015/02/14/world/europe/russian-tv-insider-says-putin-is-running-the-show-in-ukraine.html>. (қарастырылған күні: 01.02.2022).
9. Wasserman T. 83 Million Facebook Accounts Are Fake. Retrieved June 23, 2016, [Электрон. ресурс] – 2022. – URL: http://mashable.com/2012/08/02/fake-facebook-accounts/#_daGF3AAxqqg. (қарастырылған күні: 01.02.2022).
10. Gillespie T. The Relevance of Algorithms. In Media Technologies: Essays on Communication, Materiality and Society. Cambridge: MIT Press. [Электрон. ресурс] – 2022. – URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.692.3942&rep=rep1&type=pdf> (қарастырылған күні: 01.02.2022).
11. Mitter S., Wagner C., Strohmaier M. Understanding the Impact of Socialbot Attacks in Online Social Networks. arXiv. Retrieved July 5, 2018, [Электрон. ресурс] – 2022. – URL: <https://arxiv.org/abs/1402.6289> (қарастырылған күні: 01.02.2022).

К.Д. Жанпеисова, Ж.Е. Ералина

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

Компьютерная пропаганда – новый тренд коммуникативных технологий

Аннотация. В статье подробно анализируется деятельность одной из коммуникативных технологий - компьютерной пропаганды. По мере развития технологий меняются виды и формы коммуникативных технологий, используемых в политико-социальных процессах. В статье дан сравнительный анализ особенностей современной компьютерной пропаганды и традиционной пропаганды, основанный на зарубежных исследовательских работах. Также будет изучена работа политических ботов в социальных сетях, реализующих пропаганду. Проводится анализ темпа действий компьютерной пропаганды при политических событиях. Объясняются проблемы автоматической реализации алгоритмов продвижения в социальных сетях, таких, как Twitter, Facebook.

Ключевые слова: пропаганда, бот, алгоритм, Twitter, Facebook, демократия, программа, интернет, социальная сеть, троллинг.

K.D. Zhanpeissova, Zh.Ye. Yeralina

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Computer propaganda is a new trend in communication technologies

Abstract. The article analyzes in detail the activity of one of the communication technologies – computer propaganda. As technology develops, the types and forms of communication technologies used in political and social processes change. The article presents a comparative analysis of the features of modern computer propaganda and traditional propaganda, based on foreign research works. The work of political bots in social networks that implement propaganda has also been studied. It provides an analysis of the rate of actions of computer propaganda in political events. Also, it explains the problems of the automatic implementation of promotion algorithms in social networks, such as Twitter and Facebook.

Keywords: Propaganda, bot, algorithm, Twitter, Facebook, democracy, program, Internet, social network, trolling.

Авторлар туралы мәлімет:

Жанпейісова Қарғаш Дәлелханқызы – саясаттану ғылымдарының кандидаты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің саясаттану кафедрасының доценты, Астана, Қазақстан.

Ералина Жанерке Ералықызы – саясаттану кафедрасының докторанты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан.

Жанпейісова Қарғаш Дәлелханқызы – кандидат политических наук, доцент кафедры политологии, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан.

Ералина Жанерке Ералықызы – докторант кафедры политологии, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан.

Zhanpeissova Kargash Dalelkhankyzy – Candidate of Political Sciences, Associate Professor, Department of Political Science, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

Yeralina Zhanerke Yeralykyzy – PhD student, Department of Political Sciences, Faculty of Journalism and Political Science, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.